

ULOMCI IZ MOJEG DNEVNIKA

11. IV. 1967. Danas sam primio pismo od Fra Joze Abramovića. Pisano svježje i zanimljivo kao i uvijek. Primjećuje, da je Darwin mogao lakše doći do svojih zaključaka o prirodnoj selekciji među živim bićima, da je proučavao svoj engleski narod nego majmune u Južnoj Americi. Životna igra: jači i vješiji preživljuje. Tako u fizičkom redu stvarnosti. Onda se spontano postavlja pitanje: vjeruju li ti ljudi, u Engleskoj, u Boga? Nije moguće ljubiti Božje biće, koje ne vidimo, ako ne ljubimo čovjeka, kojega vidimo.

12. IV. Piše mi Fra Gracijan Raspudić. Fra Gracijan je pravi umjetnik ljudske riječi. To se osjeća u svim njegovim pismima. Njegova su pisma također uvijek misaona i sadržajna. On ima rijedak dar, da, na oko obične stvari vidi u izvornom svjetlu. U ovome pismu piše: "Čujem, da bi jedan od dvojice mojih kolega, Fra Bonicije ili Fra Rufin, mogao postati provincijal." Fra Bonicije je izvrstan čovjek, neporočna osoba, bez sjene od lukava i proračunata razuma. Stoga, možda, ima manje izgleda, da postane provincijal. U svakom slučaju daleko je bolje biti plemenit i iskren čovjek, nego provincijal, biskup, papa, ili bilo što drugo. Fra Rufin je, također, s mnogo stajališta, izvrstan čovjek. Ali on pokazuje težnju, da zamjenjuje svoje osjećaje sa stvarnošću. To neki smatraju širokogrudnošću, dok drugi to shvaćaju kao slabost.

Danas su nam, Fra Marku i meni, bili u posjetima tri mlada svećenika: Fra Jozo Galić, Fra Zvonko Kutleša i Fra Mladen Čuvalo. Prvi dojam: tri krasna mladića. Ipak se sustežem, da izreknem sud o njima. Oni mogu biti izvanredno vrijedni mladići, ali mogu imati i nekih slabosti. Da se stvarno ustanovi nečija vrijednost, za to je potrebno mnogo temeljitije iskustvo od jednoga dana. Svatko ili gotovo svatko može biti u jedan dan uljudan i prijazan i privlačiv. Tek u životnim teškoćama i zaprekama ljudi očituju svoj pravi značaj.

13. IV. Čitam prikaz prvoga sveska autobiografije B. Russella. Iz pohvale njegova djela: "Principia mathematica" zaključujem, da se pisac pohvale ne razumije puno u matematiku. Nema uopće usporedbe između Russella kao matematičara i Newtona. Newton, zajedno s Gaussom i Arhimedom čini posebnu klasu matematičara među velikim matematičarima. Russell bi se mogao nazvati jedino nekim filozofom matematike. Ali on matematičar, kao posebnoj znanosti, nije ništa pridonio. Međutim, ni u svojoj filozofiji matematike, on nije posebno

temeljiti. Tako je njegova definicija broja posve zatajila. On definira broj kao sve ono, što je broj neke klase. Potrebno je, najprije, definirati pojam prirodnog broja i na temelju ove definicije odrediti pojmove razlomljenih, racionalnih i iracionalnih, imaginarnih i transcendentnih brojeva. Newtona i Leibniza smatraju otkrivačima infinitizimalnog računa: to je zaista veliko otkriće. Ali, prethodni su matematičari bili izvršili mnogo priprava za to otkriće. Stoga možemo, s pravom, pretpostaviti, da bi na tome stupnju matematičkog razvitka također Euklid, Arhimed, Descartes, Pascal i naš Bošković, bili otkrili diferencijalni i integralni račun.

16. IV. Govorio sam u crkvi o razlici između kršćanskoga i fizičkog života. Fizički čovjek nastoji uživati život, ali završava život bez nade. Kršćanin ne uživa život manje od fizičkog čovjeka, ali završava život u nadi, Kršćanska patnja nije nikada totalna patnja. Ona je uvijek ublažena smislom i nadom.

17. IV. Stigla je vijest iz provincije o novoj upravi: provincijal — Fra Rufin Šilić; provincijalni vikar — Fra Bonicije Rupčić; definatori (kako svečan izraz za mnogo manje svečaniju stvarnost): Fra Srećko Granić, Fra Vinko Dragičević, Fra Jakov Lovrić i Fra Leonard Oreč. Nema sumnje, sve od reda vrlo vrijedne osobe. Ova je vijest, naravno, vrlo lokalnog značenja. Premda sam član provincije, nova uprava ne će imati velika utjecaja na mene. Provincija je Gospina Uznesenja, u Hercegovini, relativno mlada redovnička pokrajina: ona postoji kao provincija tek od 1892. Ali ona je pokazala iznimnu životnu snagu i njoj je s vremenom uspjelo utemeljiti klasičnu gimnaziju na Širokom Brijegu s pravom javnosti, na kojoj su radili, sve od reda, profesori franjevci, od kojih je većina posjedovala, također, doktorate u svojim strukama. Provincija je, pored svoje gimnazije, na Širokom Brijegu, imala u Mostaru svoju teologiju, kojoj je stara Jugoslavija priznavala stupanj fakulteta. Međutim, svršetkom zadnjega rata, provincija je izgubila svoje škole i pretrpjela teške gubitke u životima: ona je stekla sedamdeset mučenika. Možda ta ne će nikada više doživjeti tako visoki stupanj umničke kulture, kao što ga je bila razvila između dvaju svjetskih ratova. To me podsjeća na povijest našega reda: Franjin je red, u svojim prvim počecima, dao njaveći broj umnih genija: to je bila cijela galaksija velikih umova, kako je govorio na skotističkom kongresu, u Zagrebu, 1935., tadašnji rektor zagrebačkog sveučilišta, Dr. Stanko Hondl, profesor fizike i član zagrebačke akademije.

Zadnji je direktor franjevačke klasične gimnazije, na Širokom Brijegu, bio Dr. Fra Rade Vukšić, osoba iznimne inteligencije i neporočna značaja. On je, također, završio svoj fizički život kao mučenik i nitko ne zna, gdje mu je tijelo pokopano. Godine 1972. govorio mi je Dr. Fra Marijan Zubac, također osoba visoke

inteligencije, i prekaljena karaktera, da je Fra Rade bio sposobniji za jezike, nego za matematiku: on bi kao đak rado prevodio latinske tekstove na grčki i obratno grčke tekstove na latinski. Međutim, Fra Rade je studirao matematiku, fiziku i filozofiju u Beču. Kada sam ja boravio u Beču, na studijama, 1944, Fra Rade su se, s velikim poštivanjem, sjećali stariji fratri, koji su mi pričali, kako je Fra Radin profesor matematike govorio, da za nj nema ocjene. Jedan od najinteligentnijih franjevac, savjestan u svemu do u tančine, radljiv i marljiv i k tome profesor, kakva nigdje drugdje nisam susreo — to je bio Fra Rade Vukšić. Ne vjerujem, da će široko-briješka gimnazija ikada više — ona sada postoji kao državna škola — imati za svoga direktora osobu Fra Radine inteligencije, općega znanja i Fra Radina karaktera. O njemu su neki tvrdili, da je bio strog u ocjenama, a on je uistinu bio samo stvaran; govorili su, da je bio bez osjećaja, a on je znao ispravljati zadaće slabijim đacima crnom tintom, samo da im mogne dati pozitivnu ocjenu. Prema svakom se đaku, koliko znam odnosio s o poštovanjem; nije nikoga ponizivao riječima, ni fizički kažnjavao. Fra Rade je očito posjedovao pravo zvanje za profesora i u izlaganju svojih predmeta bio je sjajan i uistinu nenadmašiv. Meni nije predavao ni logiku, ni psihologiju, ali govorili su mi oni, kojima je te predmete predavao, da bi ga mogli slušati cijeli dan bez dosade — tako je bio jasan i zanimljiv. Meni je najviše imponirao po tome, što je u jednoj osobi skladno ujedinio posve moderna čovjeka i čudoredno neporočnu osobu. Od svih profesora na Širokom Brijegu, on je za mene bio najbolji propovjednik: uvijek birano riječit, odmjeren, sadržajan, stvaran i pametan.

Ta — Fr. Luje Bubala, Dr. Fr. Dominika Mandića i Dr. Fr. Mate Čturića (sva trojica visoko naobražene i duhovne osobe) provincija, koju je Pio XI. toliko cijenio i svaki put javno pohvalio, kada bi primio u posebnu audijenciju sudionike generalnih franjevačkih kapitula, nakon što je bila krvavo progonjena i mučena od svjetovne vlasti, mogla bi doživjeti nove progone i smišljene zapreke i gaženje osnovnih ljudskih prava s neočekivane strane, sa strane rimske kurije. Za to postoje već neki sigurni znaci. Sve totalitarne vlasti, bez obzira kojega su reda, imaju mnogo dodirnih točaka. Tu su se uhvatili u koštac feudalno i nefeudnalno shvaćanje crkvene vlasti.

18. IV. The National Catholic Reporter objavio je izvještaj papinske komisije o uređivanju bračnih čina. U izvještaju većine nalazim kao u klici neke ideje, koje sam ja izričito razvio, posve neovisno u svome rukopisu "Zašto vjerujem." Mnogim kršćanima nije jasna razlika između naravnog i nadnaravnog reda stvarnosti. Za mene je protuslovlje, da bi Bog na nadnaravan način objavljivao ono, što je ljudima objavio na naravan način. Stoga načelno govoreći: etička su pitanja ostavljena ljudskom razumu na istraživanje i opsluživanje. Pozivanje t.zv. konzervativaca na učiteljstvo Crkve — je li Krist zaista

uzalud govorio, da imamo samo jednoga Učitelja Mt, 23, 11, ovdje ne postiže svoje svrhe. Oni kažu, da bi Duh Sveti više pomagao protestante nego Katoličku crkvu, kada bi Crkva u pitanju razumne kontrole začinjanja novih ljudskih bića imala krivo. Ali, onda se spontano pitamo, na čijoj je strani bio Duh Sveti za vrijeme Galileja? Neko spoznajno načelo treba biti sposobno protumačiti svaki pojedini slučaj zbivanja, na koje se, po svojoj nakani, odnosi. Konzervativci još uvijek zamišljaju, da je samo Papa — Crkva. Ali, kada je Pio XII. odlučio, da proglasi dogmom nauk Katoličke Crkve o Marijinu uznesenju u nebo, on je molio sve katoličke biskupe, da mu jave, vjeruju li vjernici u njihovim biskupijama, da je Marija zaista uznesena i duhom i tijelom u Nebo. Papa je nezabludiv onda, kada, pod određenim uvjetima, izriče vjeru cijele Crkve, a ne onda kada izlaže svoju osobnu teologiju.

Umovanje je većine logično i obrazloženo. Ono je izraženo pametno, stvarno i jednostavnim jezikom (za razliku od baroknog jezika rimske kurije). Osnovna je pogriješka tradicionalnog načina mišljenja u njihovu poimanju naravnog zakona, koje promatra prirodu kao nešto u sebi dovršeno i gotovo, a zaboravlja čovjekov poziv, da preuzme gospodstvo nad prirodom i upravlja njezino djelovanje prema dobro i pametno promišljenim ciljevima.

Bezuvjetno poštivanje prirode, kako se ona naprosto očituje u svome djelovanju na ljudsku osobu, pripada viziji primitivnog i ne tako primitivnog čovjeka, koji gleda u samoj prirodi nešto sveto i nepovredivo i prema kojemu bi svaki zahvat u prirodno djelovanje značio uništavanje prirode, a ne njezino usavršavanje. Ovo je držanje usporavalo napredak medicine i prirodnih znanosti.

Čovjekovi seksualni organi nisu izvor ljudskog života, nego muž i žena, koji kao dva osobna bića obavljaju svoje bračne čine, u skladu s moralnim zakonom. Čovjeku, dakle, kao osobnom biću više odgovara osobno upravljanje bračnim činima začeca, nego da ih prepusti slučaju.

Tvrditi ipak, da je nešto istina samo zbog toga, jer je to neki od Papa zastupao, ne služi spoznaji istine. Ovo praktično držanje, da je i zabludivo naučavanje nekoga Pape nezabludivo, može se samo osvetiti višim ciljevima Crkve i njezinoj misiji u svijetu. Pitanje je kontroliranja bračnih čina etičko pitanje. Njime se, dakle, ima pravo baviti svaki kršćanin, ili nekršćanin. Žalosno je, da ima katolika, koji misle, da Papa ima pravo zabraniti drugima, da se tim pitanjem uopće bave. To me podsjeća na nekadašnju zabranu Pia IX., da se talijanski katolici bave aktivno politikom, da se osveti talijanskoj državi, što mu je oduzela papinsku državu. Nama je danas jasno, da bismo talijanskoj državi za to trebali biti duboko zahvalni. Tako je Pio IX. omogućio talijanskim masonima, da preuzmu političku sudbinu Italije u svoje ruke. Moje je pitanje: je li se itko od talijanskih katolika tada pitao, odakle Papi pravo, da bi nekome zabranio vršenje njegovih građanskih dužnosti. Kada Papa govori isključivo o politici, on govori samo u

svoje ime. Papa će i biskupi uživati mnogo više ugleda i poštivanja, ako budu trajno svjesni i u mislima i na djelu, da i njihovo najviše dostojanstvo dolazi odatle, što su kršćani, a ne otud što su, bilo ljudskom zabludom, bilo ljudskom pameću, postali članovi crkvene hijerarhije. U biti samo je tako moguće protumačiti činjenicu, da je skromni i jednostavni Ivan XXIII. bacio u sjenu svoga velikog prethodnika Pija XII.

21. IV. Piše mi Fra Silvije Grubišić, da mu je zabranjena od biskupije najavljena kampanja za gradnju novih crkvenih zgrada u New Yorku. Ujedno mi javlja, da "Glas Koncila" ne će tiskati njegov prijevod Staroga Zavjeta. Fra Silvije je mogao postati provincijalni delegat, da se je bio kandidirao. On bi, po mome mišljenju, bio dobio većinu glasova. Ali on je svu svoju misao usredotočio na prevađanje Svetog Pisma. Tako je zabacio prigodu, da bi ostvario neke druge mogućnosti, koje su mu bile otvorene. Fra Silvije je bio, nekoć, tajnik novoosnovane organizacije Ujedinjenih Hrvata: on je svoju ulogu vršio inteligentno i zdušno. Ja sam uvijek žalio, da na tome poslu nije ostao i dalje, jer je on zaista dubok i nesebičan Hrvat i jer se je kao svećenik mogao, u ono vrijeme, lakše probijati do ljudi na vlasti, koji su odlučivali političkom sudbunom svijeta, nego li Hrvati nesvećenici.

Fra Silvije je silan radnik. Bio sam svjedokom njegove neobične marljivosti u prevađanju Svetog Pisma. Svake je nedjelje, u Ambridgeu, imao po dvije Mise, ali on bi iskorišćavao i vrijeme između Misa da radi na svome prijevodu. Koliko je njegov prijevod vjeran izvorniku, to je stvar biblijskih stručnjaka da prosude. Ja mogu posvjedočiti njegovu silnu marljivost i ljubav prema Riječi Božjoj t.j. prema Kristu: ovo će sigurno za nj zadržati svoju vječnu vrijednost bez obzira na to, koliku objektivnu vrijednost njegov prijevod u sebi sadrži, a kojega unutarnja vrijednost ne ovisi od njegovih subjektivnih namjera. Fra Silvije je ustrajnim nastojanjem i radom svoje primljene talente podvostručio.

24. IV. Došao nam je u posjete Fr. Jozo Abramović iz Bethlehem. Mi primamo svakoga gosta rado, a Fr. Jozu posebno rado. Fr. Jozo je vrlo kritički načitana osoba. Potrebno je naglasiti: kritički načitana osoba, jer ima ljudi, koji misle onako, kako misli zadnja knjiga, koju su pročitali. Fr. Jozo je također i vrlo duhovita osoba, ali u onome višem, sokratovskom smislu. Razgovarali smo o tome, što je crkvene ljude navelo, da zavedu neke reforme u liturgiji. Fr. Jozo je istakao, da je jači razvitak društvene svijesti prisilio liturgiste, da omogućće zajedničko slavljenje liturgije. Ja sam k tome nadodao, da je više razvitak pravne svijesti u pojedinim narodima potaklo crkvene ljude na popuštanje glede liturgijskog jezika. Kada je uklonjena jezična zapreka u liturgiji, bilo je posve naravno, da vjernici počnu aktivnije sudjelovati u liturgijskim činima.

18. V. Pričaju mi naša tri novodošla mlada svećenika, da su vjernici najviše voljeli propovijedi pok. Dr. Fra Smiljana Zvonara. Kada je 1960 – svega nekoliko tjedana nakon povratka iz zatvora — Fra Smiljan umro, a bio je samo 41 godinu star, fratri su govorili, da je umro svetac. Ja sam također na nj sačuvao najljepšu uspomenu još iz đaćkih dana. Vrijedno je ovdje spomenuti, da ga je tadašnji naš profesor Dr. Fra Bono Jelavić vrlo hvalio, još kao đaka u konviktu: bio je uvijek uredan, pobožan, marljiv, savjestan i uljudan. Ovdje je budućnost Fra Boninu intuiciju potvrdila. I kada već spominjem Fra Bonino ime, rado ističem, da nitko od naših profesora nije pokazivao tako živo zanimanje za pojedine đake, kao upravo Fra Bono. On je također, umro mučeničkom smrću od tifusa u nekome koncentracionom logoru, u Slavoniji 1945.

6. VI. Pitanje teološke razdiobe grijeha nije ni najmanje logički jasno.

Teolozi kažu, da se grijesi dijele na teške i lake. Ali, tada bi, sa stajališta njihova objekta, bilo ili samo lakih ili samo teških grijeha. Inače bi bilo moguće neograničenost ostvariti na sintetičan način. Ako bi, na primjer, krađa, do neke određene granice, označivala lake grijeha, onda bi se teški grijeh nadovezivao neposredno na laki grijeh, odnosno između ograničenosti i neograničenosti ne bi bilo neizmjerne razlike.

S druge strane daleko je teži grijeh ukrasti siromahu brojčano mali iznos novca, nego bogatašu veliku svotu.

25. IV. Slavimo Fra Markov imendan. Došli su fratri iz Sharona, Beaver Fallsa, Monessena, Bethlehem. Prisustvovao je također proslavi Fr. Edward Farina, župnik talijanske župe Krista Kralja u Ambridgeu. Vidi se, da je Fra Marko obljubljen i cijenjen od braće. Kao što se znanje svake pojedine osobe u društvu spontano obogaćuje, umnaža i proširuje, tako isto duhovna radost i veselje. Možemo neku sportsku igru jednako pratiti na televiziji i na igralištu. Ali, ljudi dožive više ekstaze, ushićenja i uzbuđenja na igralištu, jer na igralištu veselje i raspoloženje svakoga pojedinog gledaoca biva obogaćeno i povećano radošću i zanosom drugih gledalaca. To se jednako odnosi na dobro i zlo. Svaka je klasa sebičnija od svojih pojedinih članova.

Raspravljali smo o postanku čovjeka. To sada nazivaju homonizacijom — očovječenjem. Implikacija je jasna: pitanje je, kako je neki predčovjek postao čovjek. Danas mnogi antropolozi zastupaju mišljenje, da ljudi ne potječu od jednoga para ljudi, nego od više njih. To je čopor-hipoteza. Ali, čopor nije opet nastao od čopora. S druge strane, ova ideja posjeduje svoju logičnu mogućnost u apstraktnom smislu, to jest, ako ne uzimamo u obzir sve konkretne čimbenike, od kojih ljudski život zavisi. Za to bi bilo dovoljno pretpostaviti, da je Bog na stvaralački način pretvorio više antropoida, t.j. živih bića, vrlo sličnih čovjeku, po građi svoga tijela, u isto, ili različito vrijeme, u

čovjeka. Da osigura život, narav ne žali sredstava. Ona proizvodi mnogo više sjemena nego ga stvarno iskoristi. Ako ovu analogiju protegnemo na postanak čovjeka, onda čopor-hipoteza izgleda usvojiva, pogodna i pojmljiva.

Pa ipak čopor-hipoteza sadrži u sebi jedino prividnu vrijednost. Njoj bi išlo u prilog to, da bi se više izvornih ljudskih parova daleko lakše i djelotvornije održalo na životu, nego samo jedan jedini izvorni par. Ali čovjek tvori bitno, supstancijalno jedinstvo od ljudskog duha i tijela. Njegov se duh ne može spojiti s bilo kakvim i s bilo kojim tijelom u jedno ljudsko biće: ljudski duh treba, od sama početka, sudjelovati u proizvađanju i oblikovanju svoga vlastitog tijela. Stoga smo mogli znati unaprijed, da će ljudski organizam težiti, da odbaci presađeni organ iz tuđega tijela, a što je iskustvo u cijelosti potvrdilo. Ako se je, prema tome, Stvoritelj ljudskog duha poslušio nekom homoidnom životinjom, da proizvede čovjeka u njegovoj fizičkoj realnosti, on je, u samu začecu, u samoj zigoti spojio ljudski duh s ljudskim tijelom. Tako bi pravi ljudi bili othranjeni od neke homoidne majke. Ali i ova hipoteza nosi u sebi nepremostivih teškoća, jer ljudsko dijete zahtijeva ljudsku ljubav, brigu i pažnju od sama začeca. Homoidna zigota nije ljudska zigota od sama svoga početka: ona mora biti oblikovana od sama čovjeka, da uzmogne u sebi primiti ljudski duh na način spoja. Većina onoga, što suvremeni antropolozi pišu o postanku čovjeka, ne može izdržati logične ni stvarne analize. Biblijski je izvještaj, u svojoj svojoj jednostavnosti, daleko razumniji i logičniji od svega toga.

17. VI. Jučer sam se vratio iz Sharona, gdje sam proveo nekoliko dana. Bilo mi je vrlo lijepo kao i uvijek. Ja se iskreno divim Fra Zoranu na njegovu radu i energiji, koja je upravo neiscrpiva. On je na jednoj maloj i siromašnoj župi stvorio od relativno skromnih sredstava maksimume dobrih i uistinu izvanrednih rezultata, a što odaje ne samo vrlo radinu i odlučnu volju nego i visoku i promišljenu inteligenciju. Jednako izvrstan duhovni radnik, kao i administrator.

20. VI. Često čitamo i čujemo, kako bi svećenici trebali služiti narodu. Papa naziva sama sebe: servus servorum Dei — sluga slugu Božjih. Biskupi su također, po riječima, sluge Božje i narodne. Što pak u praksi znači papinsko i biskupsko služenje — to svi ili skoro svi znamo. Ja sam također ovdje — ondje uporabio ovaj izraz, da bih istaknuo, da nitko nema prava vladati drugim ljudskim bićima. Međutim, izraz: servire i servus — služiti i sluga ima svoju dugu povijest. On potječe iz vremena, kada se je ljudsko društvo dijelilo na gospodare i robove. Stoga mi se taj izraz nije nikada sviđao, premda sam ga nekada u spomenutom značenju izgovorio. On se je uspio ušuljati i u liturgiju, pa se govori, kako trebamo služiti Bogu. Bog stvarno ne treba nikakve službe: On nas je stvorio kao slobodna bića. Nitko ne smije nikome biti ni gospodar, ni sluga. Stoga bi mjesto

služenja trebalo govoriti o suradnji. Ali, tako bi trebalo ne samo govoriti nego i živjeti. Ja bih mnogo više volio, da biskup sa mnom — surađuje nego da mi “služi”.

20. VI. Praktični ateizam: kada god netko u svojim mislima postavi sama sebe u središte svega, što postoji, on sama sebe uzvisuje na razinu svoga božanstva. On će druge ljude cijeniti i prosuđivati jedino prema tome, kako se odnose prema njemu: kako se oni drže prema Bogu i drugim ljudima, to uopće ne dolazi u obzir u njegovim sudovima. Takva je osoba posve slijepa za dobra svojstva svojih protivnika. Ali, ona je slijepa i za dobra svojstva i svojih prijatelja, jer ih ili naprosto izmišlja ili im povećava broj.

21. VI. Čini mi se, da je jednako velik grijeh mitologiziranje ljudi kao i omalovažavanje, što više, mitologiziranje ljudi može biti veći grijeh nego omalovažavanje. Bliže ćemo biti istini, ako svodimo ljudske kreposti na ljudsku mjeru, nego ako ih homerski umnažamo. Mitologiziranje ljudi znači proizvođanje umjetnog nereda u svijetu i netko će za to morati skupo platiti. Ljudi teže, da u neku osobu projiciraju svoje ideale, da se onda izmišljenom veličinom svojih mitoloških bića hrabre i tješe. Lenjin je u suradnji sa svojim marksistima zaveo “diktaturu proletarijata” u Sovjetskoj Uniji i osnovao prve moderne koncentracione logore. Pa ipak je hrvatski marksistički pisac Miroslav Krleža smogao dovoljno snage, da ga, u svojem rokoko stilu, prikaže kao viteza bez mane, kao najkrupniju osobu, koja je ikada u povijesti postojala. Kao što je god Krleža prelazio s omalovažavanjem preko stvarno vekikih ljudi u povjesti, tako je u istoj mjeri mitologizirao svoje junake, koji su, zajedno s nacionalsocijalistima, u tako kratku razdoblju vremena nanijeli više zla čovječanstvu, nego svi zlikovci iz prethodne povijesti.

Čitajući Krležine eseje, koje su neki proglasili vrhunskim dostignućima u hrvatskoj esejističkoj književnosti, uvjerio sam se, da bi Krleža na ispitu iz logike i spoznaje stvarnosti dobio negativnu ocjenu. Ali, on bi propao i na ispitu iz estetike. On tretira kardinale, biskupe, redovnike, što više sve katoličke vjernike kao jednu osobu: sve, što se može reći o jednoj posebnoj osobi, može se izgovoriti o svim osobama, bez obzira na njihove sitne i krupne razlike u znanju ili neznanju, u moralnoj savršenosti ili nesavršenosti. Ovdje — ondje on očituje pokoju dobru intuiciju ili je posudi od drugih, ali je odmah zamagli i rasprši hrpom nepotrebnih, suvišnih, često uvredljivih, nestvarnih i praznih riječi. On je sigurno za oslobođenje radničke klase. Ali Aristotel je pisao čovječnije i plemenitije o robovima nego Krleža o, u društvenom smislu, sitnim ljudima. U povijesti se je uvijek našlo dovoljno ljudskih bića, koja su bila za diktaturu, jer je diktatura bila po njihovoj volji. Marksistička je diktatura, sa svim svojim zlim posljedicama za ljudsku zajednicu, bila po Krležinoj volji: stoga je on

ostao duhovno slijep za njezina grozna moralna razaranja ljudske osobe.

Krleža piše o katoličkim redovnicima iz cijelih povijesnih razdoblja kao o glupoj, nepismenoj, nemoralnoj čeljadi. Ja mislim — barem ja se nisam namjerio na takvu osobu — da nema tako glupa redovnika u Katoličkoj crkvi, koji bi sve marksiste smatrao nepismenim, glupim i nemoralnim svijetom. Što ćemo onda misliti o inteligenciji Miroslava Krleže?

Ne znam, je li se Miroslav Krleža ikada pitao, što je titranje lišća na vjetru, umiranje klorofila u grimiznim bojama, u jesen, i glas klopke nezavisno od našega zapažanja i kakvi se to mehanizmi zbivaju u ljudskoj osobi, da u njoj materija vidi i čuje, pojmi i misli materiju. Sunčano, srebrno nebo, tamnomodne vode, zapjenjena grotla vode, suha i mokra materija bili su pristupačni i Aristotelu i Lukreciju: što ih je činilo tako načelno različitim u njihovoj svijesti? Aristotelov se konj i medvjed bitno razlikuju od Oparinova konja i medvjeda, Büchnerov i Leibnizov svijet nemaju istih dimenzija.

22. VI. Razmišljam ponovno o postanku života. Zapažam, da su materijalisti u svojim hipotezama o postanku živih bića čisti dogmatičari. Pod pojmom dogmatičara shvaćam neku osobu, koja se, u svome mišljenju, ne obazire na iskustvene činjenice i koja, prema tome, izvodi svoje zaključke iz samovoljnih pretpostavaka.

Tako neki pišu: nema nikakve potrebe, da tumačimo postanak života pomoću čudesa ili nadnaravnih uzroka. Život nastaje spontano, gdje se god ostvare njegovi uvjeti u cjelini. Život će tada ne samo nastati nego također ustrajati i dalje se razvijati (Tako Science News Letter, July 7, 1965, p. 10).

Ali, tvrdnja, da će se život spontano pojaviti, gdje god svi potrebni uvjeti za njegov postanak budu ostvareni, nije jednoznačna. Nju posve jednako mogu potpisati materijalisti kao i nematerijalisti. Međutim, materijalist misli na spontani postanak života iz čiste materije. Ali onda mi pitamo materijaliste, odakle to oni znaju? Tko im je to objavio? To sigurno ne znamo na temelju iskustva. Dosljedno tome, svaki iskaz o postanku živih bića po svojoj logičnoj naravi spadaju u izvedene spoznaje, kojih stvarnu vrijednost treba tek dokazati.

Kada bi se život mogao razviti spontano, iz neke kemijske materije, onda bi odatle slijedilo, da bismo ga bili sposobni proizvoditi u znanstvenim laboratorijama. Materija je bitno i načelno savršenija u čovjeku nego u prirodi. Ako je, dakle, zaista materija sama po sebi prije pojave života bila sposobna proizvesti život, onda bi pogotovu čovjek bio sposoban, kao daleko savršenija materija od materija u prirodi, proizvesti živa bića na umjetan način. Začudo, kako materijalisti olako prelaze preko ove logično-iskustvene činjenice.

Ali i onda kada promatramo život isključivo u njegovim fizičkim i kemijskim radnjama i postupcima, mi ne posjedujemo nikakva logičnog razloga za to, da bismo usvajali hipotezu o spontanom

postanku života iz čiste materije. Utvrđena je činjenica, da se u nekome zatvorenom sustavu fizičke materije fizička entropija trajno povećava. Prema tome, iznos entropije označuje mjeru neupotrebljive energije. Drugim riječima, iznos entropije je mjera reda ili nereda među fizičkim molekulima. Složene i visoko organizirane molekule pokazuju težnju, da se lome i rastvaraju u jednostavnije i stabilnije i manje energične molekule.

Načelno je pitanje ovo: označuje li život neki novi bitak u svome spoju s materijom ili jedino novu i izvornu organizaciju prethodne materije. Ako život sačinjava neki novi bitak i, od sama prema tome početka, neku izvornu biološku energiju, onda je jasno, da se život ne može načelno razviti iz prethodne materije. Ona realnost, unutar neke životne klice, ono, što joj određuje rast i oblik, pa se jedna životna klica razvije u trn, dok druga izraste u ružu, od početka je prisutna i djelotvorna u samoj životnoj klici, kao gotova energija, dok materijalna komponentna nekoga živog bića biva, tek postupno ostvarena u svojoj fizičkoj realnosti. Stoga je načelno veća razlika između mrava i čiste materije, nego između mrava i nekoga slona. Unutarnji je bitak biološke energije također suuzrok, da materija u nekome živom biću biva, na izvoran način, oblikovana i organizirana.

Za neku ljudsku osobu kažemo, da se nalazi na vrhuncu svoje snage, kada u cijelosti njezina fizička komponenta postigne svoju izgradnju u njezinim mladim godinama. Međutim, ljudi teže, da povećavaju iznos svoje fizičke energije, barem do neke određene granice, što više odmiču u godinama. Pa ipak, oni postaju pomalo sve više fizički slabiji i slabiji, premda sada u sebi nose više fizičke energije nego, kada su stajali na vrhuncu svoje snage. Razlog je jasan: čovjek u radu troši ne samo svoju fizičku energiju, nego također i svoju biološku energiju, koju nije u stanju nadoknađivati, a kamoli povećavati kao fizičku energiju, pa kao što dva čovjeka ujedinjenim naporom mogu podignuti sa zemlje neki teški predmet, a što nijedan od njih, napose, ne bi mogao izvršiti, tako je slično neki mladi čovjek jači od sama sebe u starijim godinama zbog spoja svoje biološke energije, koju u mladosti posjeduje u većoj mjeri nego u starosti, s fizičkom energijom.

24. VI. Vidimo mnogo lica, ali vidimo vrlo malo osoba, jer se odnosimo prema njima ravnodušno. Nijedna osoba ne postaje vidljiva, ako je mrzimo. Slijepi smo, da vidimo toliko dobrote i ljepote u drugima, jer ih ne ljubimo. Unutarnju ljepotu nekoga čovjeka možemo osjetiti samo kroz čin ljubavi. Tako ljubav obogaćuje neku osobu ne samo dobrotom nego i ljepotom.

Hrvatski kalendar 1990.

UREDIO
HRVOSLAV BAN

NAKLADA UPRAVE IZDANJA
HRVATSKIH FRANJEVACA

GODINA 47.

CIJENA US \$10.00

PRICE US \$10.00